

Location: ЈП Службен весник на РСМ

Contact: contact@slvesnik.com.mk

Date: 17.12.2024 14:40:56

Reason: Документ со електронски печат

CN=JP Sluzben vesnik na RSM, O=JP Sluzben vesnik na Republika Severna Makedonija, OID.2.5.4.97=NTRMK-4054857, OU=VAT - 4030987108771, C=MK

СЛУЖБЕН ВЕСНИК

на Република Северна Македонија

Број 255

17 декември 2024, вторник

година LXXX

www.slvesnik.com.mk

contact@slvesnik.com.mk

СОДРЖИНА

	Стр.		Стр.	
4453.		4461.		
Закон за изменување и дополнување на Законот за шумите.....	2	Закон за изменување и дополнување на Законот за утврдување на јавен интерес и номинирање на стратешки партнер за имплементација на проектот за изградба на инфраструктурниот Коридор 8 (делница: Тетово – Гостивар – Букојчани и Проектот за автопатот Требеништа – Струга – Кафасан) и Коридорот 10 д (делница на автопатот Прилеп – Битола) во Република Северна Македонија.....	40	
4454.		4462.		
Закон за изменување и дополнување на Законот за градење.....	4	Деловник за работа на Комисијата за изработка и следење на спроведувањето на предвидените мерки и остварување на целите на Националниот акциски план.....	41	
4455.		4463.		
Закон за системот на внатрешна финансиска контрола во Јавниот сектор...	4	Решение за забрана на увоз и транзит на живи животни, производи и нуспроизводи од животинско потекло заради заштита од внесување на вирусот на чума кај мали преживари во Република Северна Македонија по потекло од Република Бугарија... ..	42	
4456.		4464.		
Закон за изменување и дополнување на Законот за матичната евиденција.....	28	Решение за бришење од Регистарот на радиодифузери.....	43	
4457.		4465.		
Закон за изменување и дополнување на Законот за јавна чистота.....	31	Правилник за формата и содржината на Прекршочниот платен налог.....	44	
4458.			Огласен дел	1-32
4459.				
Закон за изменување и дополнување на Законот за гробишта и погребални услуги.....	35			
4460.				
Закон за изменување на Законот за гаранција на Република Северна Македонија на обврските по финансискиот договор наменет за финансирање на проектот „Интерконектор за пренос на природен гас Грција - Северна Македонија“, кој ќе се склучи меѓу Европската инвестициона банка и Акционерското друштво за вршење на енергетски дејности национални енергетски ресурси Скопје, во државна сопственост.....	37			
	39			

У К А З
ЗА ПРОГЛАСУВАЊЕ НА ЗАКОНОТ ЗА СИСТЕМОТ
НА ВНАТРЕШНА ФИНАНСИСКА КОНТРОЛА ВО
ЈАВНИОТ СЕКТОР

Се прогласува Законот за системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор, што Собранието на Република Северна Македонија го донесе на седницата одржана на 12 декември 2024 година.

Бр. 08-6053/1
12 декември 2024 година
Скопје

Претседател на Република
Северна Македонија,
Гордана Сиљановска-Давкова, с.р.

Претседател на Собранието
на Република Северна
Македонија,
Африм Гаши, с.р.

ЗАКОН
ЗА СИСТЕМОТ НА ВНАТРЕШНА ФИНАНСИСКА
КОНТРОЛА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР

1. ОПШТИ ОДРЕДБИ

1. Предмет на уредување

Член 1

(1) Со овој закон се уредува системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор кој го опфаќа финансиското управување и контрола, внатрешната ревизија и координација на активностите за нивно воспоставување и развој согласно со меѓународните стандарди за внатрешна контрола и внатрешна ревизија.

(2) Со овој закон се уредуваат и организацијата, стандардите, методологијата, односите и одговорностите, како и надлежностите на министерот за финансии, опфатот и одговорностите на јавните субјекти за воспоставување и спроведување на внатрешната финансиска контрола и воспоставување и функционирање на советодавното тело за внатрешната финансиска контрола во јавниот сектор.

2. Хармонизација и координација на развојот на системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор

Член 2

(1) Министерот за финансии е надлежен за координација на воспоставувањето и развојот на системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор, а во негово име Секторот за централна хармонизација на системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор во Министерството за финансии (во натамошниот текст: Централна единица за хармонизација).

(2) Координацијата од ставот (1) на овој член министерот за финансии ја врши преку:

- хармонизација и преглед на квалитетот на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија и
- подготвување и донесување на подзаконски акти, прирачници, насоки и други методолошки алатки.

(3) Раководителите на јавните субјекти се одговорни за воспоставување, спроведување и одржување на внатрешната финансиска контрола во рамки на нивниот субјект.

3. Опфат

Член 3

Одредбите на овој закон се применуваат на сите јавни субјекти, освен Народната банка на Република Северна Македонија.

4. Дефиниции

Член 4

Одделни поими употребени во овој закон го имаат следново значење:

1. „**Јавни средства**“ се сите наплатени, примени, стекнати, доделени и потрошени средства од јавните субјекти, вклучувајќи ги и буџетските приходи, побарувања, расходи и субвенции;

2. „**Јавни субјекти**“ се буџетските корисници, јавните претпријатија и трговските друштва со доминантна или целосна сопственост на државата или на општините и Градот Скопје, непрофитни институции, контролирани и финансирани од државата или од општините и Народната банка на Република Северна Македонија;

3. „**Буџетски корисници**“ се сите правни лица кои се основани од државата или општините, социјалните фондови, општините и Градот Скопје, освен Народната банка на Република Северна Македонија, јавните претпријатија и трговските друштва, непрофитни институции, основани од државата или од општините и Градот Скопје;

4. „**Матичен буџетски корисник**“ е буџетски корисник кој е хиерархиски претпоставен за сите буџетски корисници и други јавни субјекти кои се во негова надлежност, освен Собранието на Република Северна Македонија кое е матичен буџетски корисник кој хиерархиски не е претпоставен за други буџетски корисници и други јавни субјекти;

5. „**Претпријатија во јавна сопственост**“ се јавните претпријатија како и трговските друштва во целосна или доминантна сопственост на централната власт или во сопственост или доминантна сопственост на Градот Скопје или една или повеќе општини;

6. „**Финансиско управување и контрола**“ е целокупниот систем на внатрешни контроли воспоставен од раководителите на јавните субјекти кои се задолжени за тоа. Овие контроли, преку управување со ризик, обезбедуваат разумно уверување дека буџетските и други средства се користат на соодветен, етички, економичен, ефективен и ефикасен начин во остварувањето на целите. Тоа подразбира усогласување со законите и другите прописи и зачувување на ресурсите од загуба, злоупотреба и штета. Овој систем ги опфаќа сите деловни трансакции, а особено оние поврзани со приходите/приливите, расходите/трошоците, постапките за јавни набавки и склучување договори, повратот на прекумерно платени износи средствата и обврските;

7. „**Корпоративно управување**“ е збир на односи меѓу раководството на компанијата, неговиот одбор, неговите акционери и други засегнати страни. Исто така, корпоративното управување ја обезбедува структурата преку која се поставени целите на компанијата и се одредуваат начините за постигнување на тие цели и мониторинг на работата. Доброто корпоративно управување треба да обезбеди соодветни мотиви за одборот и раководството да ги извршуваат целите кои се во интерес на компанијата и нејзините акционери и треба да овозможат ефективен мониторинг;

8. „**Ревизорска трага**“ е документиран тек на финансиските и други трансакции од нивниот почеток до крај, со цел да се овозможи следење на сите поединечни активности и нивно одобрување и го опфаќа одржувањето на системите на документирање, известување, сметководство и архивирање;

9. „**Контрола**“ се сите преземени активности со цел да се избегнат или намалат ризиците;

10. „**Економичност**“ е минимизирање на трошоците за употребените ресурси за вршење на активностите, имајќи го предвид соодветниот квалитет;

11. „**Ефикасност**“ е максимизирање на ефектите или резултатите од одредена активност во однос на вложените средства;

12. **„Ефективност“** е степенот до кој се постигнати целите на одредена активност или односот меѓу планираното влијание (ефект) и постигнатото влијание (ефект) на определена активност;

13. **„Ех ante контроли“** се контроли насочени кон обезбедување на законитост и регуларност на финансиските и други одлуки пред да се донесат истите, односно пред да се одлучи за користење на буџетските средства и средствата од други извори, при реализирање на финансиските и други одлуки до фазата на плаќање;

14. **„Ех post контроли“** се контроли насочени кон обезбедување регуларно, наменско и навремено собирање и користење на буџетските средства и средствата од други извори, постигнување на очекуваните резултати и откривање на можни грешки, отстапувања и неправилности;

15. **„Интерни прописи“** се акти донесени од раководителот на јавниот субјект врз основа на закони и други прописи, земајќи ги предвид посебните карактеристики на работењето на јавниот субјект кои подетално го регулираат вршењето на клучните процеси на финансиското управување и контрола преку изготвување процедури, дефинирање учесници и нивните надлежности и одговорности, разработка на контролни активности за намалување на ризиците со цел да се обезбеди законитост и регуларност, економичност, ефикасност и ефективност во управувањето со средствата;

16. **„Управувачкото сметководство“** е дел од внатрешното сметководство воспоставено и развиено со цел да им даде информации на раководителот на институцијата и на раководителите на внатрешните организациски единици за показателите за успешност и за другите финансиски и нефинансиски информации за евиденциите за квалитет, за организираниите бази на податоци и за извештаите за приходот, трошоците, средствата и обврските;

17. **„Внатрешна ревизија“** е независна, објективна и советодавна услуга дизајнирана да додаде вредност и да го подобри работењето на субјектот. Таа му помага на субјектот да ги оствари своите цели со воспоставување систематски, дисциплиниран пристап за оценување и подобрување на ефективноста на процесите за управување со ризикот, контролата и управувањето;

18. **„Функција на внатрешна ревизија“** е професионалец или група професионалци за обезбедување уверување и советодавни услуги на јавниот субјект;

19. **„Повелба за внатрешна ревизија“** е формален документ кој го вклучува мандатот на функцијата за внатрешна ревизија, организациската поставеност, начинот за известување, опфатот на работа, видовите услуги и други посебности;

20. **„Неправилност“** е непочитување или погрешна примена на закони и други прописи, вклучувајќи меѓународни договори, кои произлегуваат од дејствија или пропусти на јавните субјекти и кои имаат или можат да имаат штетно влијание врз буџетските средства и средствата од други извори, без оглед на тоа дали вклучуваат приходи/приливи, расходи/трошоци, поврат, средства и обврски;

21. **„Раководна отчетност“** е обврска на раководителот за постигнување на резултати на законски, етички и регуларен начин во согласност со принципите на економичност, ефикасност и ефективност. Раководната отчетност подразбира одговорност за обезбедување адекватно организирање со соодветни линии на надлежности и одговорности, процедури и известување за постигнување резултати на законски и регуларен начин во согласност со принципите на економичност, ефикасност и ефективност во рамки на делегираните овластувања;

22. **„Одговорност“** е обврска на раководителите/вработените да ги вршат и завршат со овластување делегираните должности и задачи, на законски и регу-

ларен начин во согласност со принципите на економичност, ефикасност и ефективност. Одговорноста подразбира обврска на раководителите да го известуваат лицето кое им ги пренело неговите овластувања и одговорности;

23. **„Ресурси“** се сите ресурси што се достапни на јавниот субјект (финансиски, материјални, човечки и информациски);

24. **„Функционална единица за внатрешна ревизија“** е единица за внатрешна ревизија која ја остварува целта на внатрешната ревизија;

25. **„Меѓународната рамка за професионални практики (IPPF)“** е рамка која ги вклучува глобалните стандарди за внатрешна ревизија, тематските барања и глобалните упатства, објавена од Меѓународниот институт за внатрешни ревизори (IIA) и

26. **„Меѓународната рамка за внатрешна контрола“** е рамката објавена од Комитетот на спонзорирани организации на Treadway Комисијата (COSO).

II. ФИНАНСИСКО УПРАВУВАЊЕ И КОНТРОЛА

1. Опфат на финансиско управување и контрола

Член 5

(1) Финансиското управување и контрола на јавниот субјект ги опфаќа финансиските процеси на планирање, извршување, мониторинг и известување за:

- приходи и други приливи,
- расходи и други одливи и
- побарувањата, обврските и имотот.

(2) Финансиското управување и контрола ги опфаќа сите работни процеси и сите организациски единици во јавниот субјект за вршење на работните процеси и постигнување на целите и резултатите за кои се овластени и одговорни.

(3) Финансиското управување и контрола ги опфаќа сите средства и обврски на јавниот субјект, вклучувајќи ги средствата од фондовите на Европската Унија и други фондови.

(4) Системот за финансиско управување и контрола постојано се проценува и развива заради ефикасно остварување на мисијата и целите на јавниот субјект.

2. Цел на финансиското управување и контрола

Член 6

Финансиското управување и контрола се воспоставува и се развива заради остварување на општите цели на работењето, како што се:

- вршење на работите на правилен, етички, економичен, ефективен и ефикасен начин,
- усогласување на работењето со законите, другите прописи, утврдената политика, плановите и постапките,
- заштита на имотот и другите ресурси од загуби предизвикани од лошо управување, неоправдано трошење и користење, како и од неправилности и злоупотреби,
- јакнење на одговорноста за успешно остварување на задачите,
- правилно евидентирање на финансиските трансакции и
- навремено и веродостојно финансиско известување и следење на резултатите од работењето.

3. Клучни процеси на финансиското управување и контрола

Член 7

(1) Финансиското управување и контрола ги насочува и контролира финансиските влијанија на работењето преку сеопфатен систем на контроли базирани на управување со ризици.

(2) Финансиското управување и контрола обезбедува разумно уверување дека во постигнувањето на целите, буџетските и другите средства ќе се користат на правилен, етички, економичен, ефикасен и ефективен начин, во согласност со законите и другите прописи, заштитени од загуба, злоупотреба и штета.

(3) Клучни процеси за финансиско управување и контрола се:

- а) Процесите на планирање, кои вклучуваат:
 - стратешко планирање и
 - планирање на среднорочни приоритети и нивна фискална проценка (нови иницијативи, нови проекти, проекти за јавни инвестиции и друго);
- б) Планирање на буџетот, кое вклучува:
 - планирање на приходите и другите приливи,
 - планирањето на расходите и другите одливи и
 - подготовка на финансиски планови;
- в) Процесот за извршување на буџетот, кој вклучува:
 - наплата на приходи и други приливи,
 - управување со ликвидноста на буџетот,
 - преземање обврски,
 - јавни набавки,
 - управување со наменски приливи и одливи,
 - поврат на неоправдано потрошени јавни средства и
 - плаќање на обврски;
- г) Процесот на управување со средства, кој вклучува:
 - набавка, располагање и користење,
 - продажба на средства,
 - концесија и
 - заштита од злоупотреби, загуби и штети и
- д) Сметководствените процеси, кои вклучуваат:
 - сметководствени записи и евиденции и
 - финансиско известување.

4. Интерни акти за спроведување на финансиското управување и контрола во јавниот субјект

Член 8

(1) Раководителот на јавниот субјект врз основа на проценките на ризик донесува интерни акти преку кои ќе бидат разработени процедурите за спроведување на клучните процеси на финансиското управување и контрола на ниво на субјект, вклучително и изработка на ex ante и ex post контроли и улогите и задачите, надлежностите и одговорностите на внатрешните организациони единици вклучени во спроведувањето на клучните процеси на финансиско управување и контрола.

(2) Интерните акти од ставот (1) на овој член се изготвуваат земајќи ги предвид барањата за спроведување на клучните процеси за управување со финансиите регулирани во соодветните законски и подзаконски акти и оперативни и организациски специфики на јавниот субјект.

5. Раководна отчетност

Член 9

(1) Раководителот на матичниот буџетски корисник е отчетен за развој на ефикасен и ефективен систем за финансиско управување и контрола на органот кој го назначил.

(2) Раководителот на буџетскиот корисник е отчетен пред раководителот на матичниот буџетски корисник за развој на ефикасен и ефективен систем за финансиско управување и контрола.

(3) Раководителот на претпријатието во јавна сопственост е отчетен пред органот за надзор за развој на ефикасен и ефективен систем за финансиско управување и контрола.

(4) Отчетноста на раководителите од ставовите (1), (2) и (3) на овој член ги опфаќа одговорностите за:

- подготовка и спроведување на стратешки и други планови, како и програми за постигнување на целите,
 - усогласување на стратешките и другите планови и програми со буџетот, односно финансискиот план,
 - внатрешната организација која треба да биде усогласена со задачите, со јасно дефинираните надлежности и одговорности за ефикасно и ефективно спроведување на целите и користењето на финансиските средства доделени за нивно спроведување,
 - воспоставување на систем за известување во согласност со делегираните овластувања и одговорности за следење на резултатите и ефектите постигнати со доделените средства,
 - управување со ризик,
 - воспоставување контроли за да се обезбеди правилно, етичко, економично, ефикасно и ефективно управување со приходите, расходите, средствата и обврските,
 - воспоставување на ефикасни и ефективни системи за информации и комуникации, вклучувајќи го и сметководствениот систем и
 - следење и проценка на ефикасноста и ефективноста на системот за внатрешна контрола.
- (5) Раководителот на матичниот буџетски корисник го регулира начинот на соработка и известување, со буџетските корисници и претпријатијата во јавна сопственост во негова надлежност.
- (6) Раководителот на буџетскиот корисник и раководителот на претпријатието во јавна сопственост при вршење на работите од ставот (4) на овој член, ги следи процедурите и насоките дадени од матичниот буџетски корисник.

6. Делегирање на овластувања и одговорности за финансиско управување и контрола во јавниот субјект

Член 10

(1) Раководителот на јавниот субјект може да делегира овластувања и одговорности за спроведување на клучните процеси за финансиско управување и контрола на раководителите на внатрешните организациони единици.

(2) Делегирањето на овластувања значи и делегирање на одговорности, при што делегирањето на овластувањата и одговорностите не ја исклучува отчетноста, односно одговорноста на раководителот на јавниот субјект.

(3) При делегирање на овластувањата и одговорностите, се применува принципот на поделба на должности на начин со кој нема да се дозволи едно службено лице во исто време да биде одговорно за: преземање финансиски обврски, одобрување на плаќање и сметководство.

(4) Организационата единица за финансиски прашања кај матичните буџетски корисници, буџетските корисници и претпријатијата во јавна сопственост не врши набавки и не потпишува договори, заради примена на принципот на поделба на должностите.

7. Одговорности на раководителите на внатрешните организациони единици во јавниот субјект

Член 11

(1) Раководителот на внатрешна организациона единица во јавниот субјект е одговорен пред раководителот на јавниот субјект, за развој на финансиското управување и контрола во рамки на делегираните овластувања и одговорности за:

- утврдување цели во рамки на нивната надлежност, кои треба да бидат усогласени со поставените цели и средства на ниво на субјект,

- утврдување показатели за успешност за следење и извествување за постигнатите резултати и ефекти,

- постигнување на целите во согласност со стратешките и другите планови и програми, одобриениот буџет, односно финансискиот план и соодветните закони и други прописи,

- управување со ризик кој може да има влијание на остварување на целите,

- воспоставување и спроведување контролни активности во работните процеси, програми, проекти и активности со цел да се постигнат целите на организационата единица и да се обезбеди правилно, етичко, економично, ефективно и ефикасно управување со финансиските средства доделени на организационата единица,

- следење и евалуација на постигнатите резултати и ефекти,

- постојано следење и самооценување на ефикасноста и ефективноста на системот за финансиско управување и контрола во рамки на нивната надлежност и

- континуирано подобрување на работните процеси за постигнување подобра ефикасност и ефективност.

(2) Раководителите на внатрешните организациони единици во матичниот буџетски корисник соработуваат со буџетските корисници и претпријатијата во јавна сопственост во негова надлежност.

(3) Раководителите на внатрешните организациони единици во буџетскиот корисник се одговорни пред раководителот на буџетскиот корисник за развојот на финансиското управување и контрола на начин соодветен на опфатот на работењето, следејќи ги упатствата и насоките на матичниот буџетски корисник.

8. Компоненти на системот за внатрешна контрола

Член 12

(1) Системот на внатрешна контрола се состои од пет меѓусебно поврзани компоненти:

- контролна средина,
- управување со ризик,
- контролни активности,
- информации и комуникација и
- мониторинг и проценка.

(2) Компонентите од ставот (1) на овој член се засноваат на Меѓународната рамка за внатрешна контрола.

9. Контролна средина

Член 13

Раководителот на јавниот субјект треба да воспостави контролна средина со која ќе се обезбеди почитување на личниот и професионалниот интегритет и етичките принципи на однесувањето на вработените, јасна мисија, визија и цели, соодветно раководење и стил на управување, внатрешна организациска структура, вклучувајќи и распределба на овластувања и одговорности за реализација на целите и воспоставување на соодветни линии за известување, управување со човечките ресурси и компетентност на вработените.

10. Управување со ризик

Член 14

(1) Раководителот на јавниот субјект треба да воспостави управување со ризик како севкупен процес на утврдување, проценка и следење на ризиците во однос на поставените цели и преземање неопходни мерки за намалување на ризиците.

(2) Раководителот на јавниот субјект треба да обезбеди документирање на клучните ризици во регистарот на ризици кој се води кај јавниот субјект.

11. Контролни активности

Член 15

(1) Раководителот на јавниот субјект треба да воспостави контроли кои вклучуваат пишани правила, процедури, принципи и други мерки или активности за намалување на ризиците на прифатливо ниво, со цел остварување на поставените цели.

(2) Контролните активности од ставот (1) на овој член се утврдуваат како ex ante и ex post контроли, додека раководителот на јавниот субјект одлучува за нивната форма, земајќи ги предвид специфичностите на работата на јавниот субјект и почитувајќи го принципот на поделба на должности.

12. Информации и комуникации

Член 16

(1) Раководителот на јавниот субјект воспоставува систем на информации и комуникации, вклучувајќи го и сметководствениот систем кој ќе обезбеди раководителите да добиваат навремени и соодветни информации заради економично, ефикасно и ефективно финансиско управување и контрола на сите нивоа на јавниот субјект.

(2) Раководителот на јавниот субјект обезбедува документирање на сите финансиски и други трансакции со цел да се обезбеди соодветна ревизорска трага за мониторинг и проценка.

(3) Раководителот на јавниот субјект обезбедува пристап до информации на јавноста во согласност со релевантните прописи за нивно објавување.

13. Мониторинг и проценка

Член 17

(1) Раководителот на јавниот субјект обезбедува континуиран мониторинг и проценка на системот на внатрешна контрола со цел оценување на ефикасноста и ефективноста на системот за финансиско управување и контрола и преземање на неопходни мерки за негово подобрување.

(2) Мониторингот и проценката од ставот (1) на овој член се спроведува преку постојан мониторинг, самооценување и внатрешна ревизија. Мониторинг и проценка на системот, исто така се спроведува и преку надворешна ревизија.

14. Рамка за развој на системот за внатрешна контрола и прегледи за квалитет

Член 18

(1) Министерот за финансии поблиску ја пропишува содржината на рамката за воспоставување и развој на системот за внатрешна контрола и ја разработува содржината на компонентите на внатрешната контрола, врз основа на кои јавните субјекти обезбедуваат развој на дополнителни процедури за спроведување на системот за внатрешна контрола во согласност со нивните специфики.

(2) Преглед на квалитетот на системот за финансиско управување и контрола кај матичните буџетските корисници врши Централната единица за хармонизација со цел:

- утврдување на состојбата во спроведувањето на финансиското управување и контрола во јавниот сектор во пракса,

- давање препораки за подобрување на активностите за финансиско управување и контрола и

- собирање информации за подобрување на методологијата за финансиско управување и контрола.

(3) Министерот за финансии го пропишува начинот на спроведување преглед на квалитетот на финансиско управување и контрола.

15. Координација на развојот на финансиското управување и контрола на ниво на јавниот субјект**Член 19**

Организационата единица за финансиски прашања во јавниот субјект е надлежна за координација на активностите поврзани со развојот на финансиското управување и контрола на ниво на јавниот субјект.

16. Услови кои треба да ги исполнува раководителот на организационата единица за финансиски прашања**Член 20**

Раководителот на организационата единица за финансиски прашања треба да ги исполнува:

- општите услови за вработување утврдени со закон,
- универзитетска диплома со најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/1 степен од областа на економијата,
- да има работно искуство од најмалку три години во областа на финансиите и
- со судска одлука да не му е изречена мерка забрана за вршење на дејност или професија додека трае забраната.

17. Улога на организационата единица за финансиски прашања кај матичниот буџетски корисник**Член 21**

(1) Организационата единица за финансиски прашања кај матичниот буџетски корисник ги врши координативните задачи од членот 19 од овој закон, преку следниве активности:

- изготвување предлози на интерните акти од членот 8 од овој закон кои подетално ги уредуваат клучните процеси во финансиското управување и контрола кои ги донесува раководителот на матичниот буџетски корисник,

- следење на спроведувањето на интерните акти од алинејата 1 на овој став и предлагање на нивни измени во согласност со измените на законите и другите прописи врз кои се темелат, согласно со промените во работењето на буџетските корисници и резултатите од надворешни проценки и самопроценка на системот за внатрешна контрола,

- воспоставување и управување со внатрешните сметководствени системи, вклучувајќи ги трошоците и управувачкото сметководство на ниво на матични буџетски корисници и буџетски корисници во нивна надлежност, онаму каде што е применливо,

- обезбедување совети и поддршка на раководителите на внатрешните организациони единици и раководителите на буџетските корисници, во надлежност на матичниот буџетски корисник, во обликувањето и развивањето на системот за внатрешна контрола, кој овозможува финансиските влијанија на работните активности за кои се одговорни раководителите навремено да бидат препознаени, соодветно контролирани и насочени со цел да обезбедат правилно, етичко, економично, ефикасно и ефективно управување со ресурсите,

- координирање на самопроценката на системот за внатрешна контрола и изготвување годишен извештај за системот на внатрешна контрола од членовите 48 и 49 од овој закон,

- координирање на изготвување годишен извештај за системот на внатрешна контрола од членот 50 од овој закон и

- координирање на изготвувањето годишен план за развој на системот за внатрешна контрола за клучните процеси на финансиско управување и контрола.

(2) Годишниот план за развој на системот за внатрешна контрола за клучните процеси на финансиско управување и контрола го донесува и потпишува раководителот на матичниот буџетски корисник најдоцна до 30 март во тековната година.

Член 22

Предлозите на интерните прописи од членот 21 став (1) алинеја 1 од овој закон, организационата единица за финансиски прашања ги изготвува во соработка со раководителот на соодветната внатрешна организациона единица одговорен за постигнување на целите на буџетскиот корисник.

18. Координација на финансиското управување и контрола кај буџетскиот корисник во кои не е основана организациона единица за финансиски прашања**Член 23**

Во случај кога кај буџетскиот корисник не е основана организациона единица за финансиски прашања, координативните задачи од членот 21 став (1) од овој закон ги извршува организационата единица за финансиски прашања на матичниот буџетски корисник.

19. Улога на единицата за финансиски прашања кај буџетските корисници во надлежност на матичниот буџетски корисник**Член 24**

(1) Организационата единица за финансиски прашања кај буџетскиот корисник извршува задачи за координација од членот 21 став (1) од овој закон, на начин соодветен на опфатот на работењето на буџетскиот корисник.

(2) Организационата единица за финансиски прашања кај буџетскиот корисник при изготвување на интерни акти, развој на сметководствен систем и обезбедување совети и поддршка на раководителите на внатрешните организациони единици ги следи насоките и упатствата добиени од матичниот буџетски корисник, кога тоа е применливо.

20. Улога на организационата единица за финансиски прашања во претпријатијата во јавна сопственост**Член 25**

(1) Организационата единица за финансиски прашања во претпријатијата во јавна сопственост ги извршува координативните задачи од членот 21 став (1) од овој закон преку следниве активности:

- изготвување предлози на интерни акти кои подетално ги регулираат клучните процеси во финансиското управување и контрола и истите ги усвојува органот на управување на претпријатието во јавна сопственост,

- следење на спроведувањето на интерните акти од алинејата 1 на овој став и предлагање на нивни измени во согласност со измените на законите и другите прописи врз основа на кои се донесени, согласно со промените во работењето на претпријатијата во јавна сопственост и резултатите од надворешните проценки и самопроценка на системот за внатрешна контрола,

- изготвување на дополнителни насоки и упатства за спроведување на интерните прописи од алинеја 1 на овој став, обезбедувајќи толкување поврзано со нивното спроведување, доколку е потребно;

- развивање и управување на внатрешните сметководствени системи на ниво на претпријатие во јавна сопственост, вклучувајќи ги трошоците и управувачкото сметководство,

- давање совети и поддршка на раководителите на внатрешните организациони единици во рамки на претпријатието во јавна сопственост во обликувањето и развивањето на системот на внатрешна контрола кој овозможува финансиските влијанија на работните активности, за кои раководителите се одговорни, да бидат навремено препознаени, соодветно контролирани и насочени со цел да обезбеди правилно, етичко, економично, ефикасно и ефективно управување со ресурсите,

- координирање на самопроценката на системот за внатрешна контрола,
- координирање и изготвување на годишен извештај за системот на внатрешна контрола од членот 50 од овој закон и
- координирање на подготовката на годишен план за развој на системот за внатрешна контрола за клучните процеси на финансиско управување и контрола.

Член 26

(1) Централната единица за хармонизација изготвува и ажурира Прирачник за финансиско управување и контрола кој се објавува на веб-страницата на Министерството за финансии, по одобрување од министерот за финансии. Прирачникот за финансиско управување и контрола содржи насоки за начинот на воспоставување и спроведување на финансиското управување и контрола, начинот на примена на раководната отчетност и начинот на подготовка на интерните акти за финансиско управување и контрола.

(2) Министерот за финансии поблиску го пропишува начинот на извршување на работите од надлежност на организационата единица за финансиски прашања.

21. Обука за финансиско управување и контрола

Член 27

Раководителите и лицата вклучени во координацијата на развојот на системот за финансиско управување и контрола имаат право на стручна обука за спроведување на системот за внатрешна контрола, согласно со Планот за обука за финансиско управување и контрола кој го донесува Министерството за финансии.

III. ВНАТРЕШНА РЕВИЗИЈА

1. Цел и опфат на работата на внатрешната ревизија

Цел на внатрешната ревизија

Член 28

Целта на внатрешната ревизија е да помага при зајакнување на капацитетите на јавниот субјект за создавање, заштитување и одржување вредности, со тоа што на раководството на јавниот субјект му дава независно и објективно уверување, совет, увид и можни идни сценарија, засновани на ризици.

Опфат на работата на внатрешната ревизија

Член 29

(1) Внатрешната ревизија, преку поединечни ревизии ја оценува соодветноста, ефикасноста и ефективноста на системот за внатрешна контрола и врз основа на објективни докази обезбедува соодветно ниво на уверување дека постојните процеси за управување со ризик, контролите и управувањето со работењето, односно корпоративното управување се во функција на:

- постигнување на целите на јавниот субјект,
- вршење на работните активности на соодветен, етички, економичен, ефикасен и ефективен начин,
- усогласеност на работењето со закон и други прописи, планови, програми и процедури,

- релевантност и сеопфатност на финансиските и другите информации и податоци, вклучувајќи внатрешно и надворешно известување и

- заштита на средствата од ризик од загуби предизвикани од лошо раководење, неоправдано трошење и користење, како и заштита од други форми на неправилности.

(2) Внатрешната ревизија врши ревизија на сите програми, проекти, активности и работни процеси.

(3) Внатрешната ревизија обезбедува наоди, мислења и препораки за подобрување на системот на внатрешната контрола во ревидираната област.

(4) Внатрешната ревизија обезбедува советодавни услуги, увиди и проекции за можни идни сценарија по вид и опфат договорени со раководителот на јавниот субјект, заради подобрување на ефективноста на процесите за управување со ризик, контроли и управување со работењето, односно корпоративното управување, не прифаќајќи ја одговорноста на раководителот.

2. Воспоставување на внатрешна ревизија

Одговорност за воспоставување на внатрешната ревизија

Член 30

Раководителот на јавниот субјект е одговорен за воспоставување и обезбедување услови за извршување на функцијата на внатрешната ревизија.

Воспоставување функција на внатрешна ревизија

Член 31

(1) Функционална единица за внатрешна ревизија задолжително се воспоставува кај матичните буџетски корисници.

(2) Единицата за внатрешна ревизија основана кај матичниот буџетски корисник врши функција на внатрешна ревизија кај буџетските корисници и претпријатијата во јавна сопственост, од нивна надлежност, во кои не е основана функционална единица за внатрешна ревизија.

3. Минимален број вработени во единиците за внатрешна ревизија

Член 32

(1) Раководителот на матичниот буџетски корисник формира единица за внатрешна ревизија во согласност со следниве критериуми:

- со најмалку еден внатрешен ревизор и раководител на единицата за внатрешна ревизија, доколку просечното извршување на буџетот/финансискиот план кај матичниот буџетски корисник е до 500 милиони денари во последните три години,

- со најмалку два внатрешни ревизори и раководител на единицата за внатрешна ревизија, ако просечното извршување на буџетот/финансискиот план кај матичниот буџетски корисник изнесува од 500 милиони денари до 2 милијарди денари во последните три години или бројот на вработени е најмалку 80 и

- со најмалку три внатрешни ревизори и раководител на единицата за внатрешна ревизија, ако просечното извршување на буџетот/финансискиот план кај матичниот буџетски корисник е повеќе од 2 милијарди денари во последните три години или бројот на вработени е најмалку 150.

(2) Бројот на внатрешни ревизори може да биде поголем од минимумот од ставот (1) на овој член и истиот го утврдува секој матичен буџетски корисник, имајќи го предвид обемот на работа и поставените цели, бројот на јавни субјекти за кои се спроведува внатрешна ревизија, бројот на вработени и финансиските ресурси кои се на располагање на матичниот буџетски корисник.

4. Независност на внатрешната ревизија и овластувања

Организациска и функционална независност на внатрешната ревизија

Член 33

(1) Внатрешната ревизија се основа како независна внатрешна организациона единица и е хиерархиски и функционално директно одговорна на раководителот на јавниот субјект.

(2) Во јавниот субјект каде е основан одбор на директори, надзорен или одбор за ревизија (комитет), внатрешната ревизија е отчетна и на одборот.

(3) Функционалната независност на внатрешната ревизија се постигнува преку нејзина независност од другите организациони единици во јавниот субјект при планирањето на работата, вршењето на функцијата на внатрешната ревизија и известувањето.

Независност и овластувања на внатрешните ревизори

Член 34

(1) Внатрешните ревизори вршат исклучиво работи на внатрешна ревизија и не можат да бидат вклучени во извршувањето на извршни функции на јавниот субјект.

(2) Внатрешните ревизори не можат да бидат отпуштени или прераспоредени на друго работно место заради презентирање на состојбата или давање одредени препораки.

(3) Внатрешните ревизори мора да бидат независни и објективни во нивната работа и да избегнуваат судир на интереси.

(4) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија или внатрешниот ревизор не треба да учествува во ревизијата, ако постои еден од следниве судири на интереси:

- во текот на претходната година, раководителот на единицата за внатрешна ревизија или внатрешниот ревизор бил вработен во организационата единица на јавниот субјект, која треба да се ревидира,

- во текот на претходната година раководителот на единицата за внатрешна ревизија или внатрешниот ревизор, неговиот брачен другар или роднина до втор степен, раководел со јавниот субјект, кој се планира да биде предмет на ревизија,

- раководителот на единицата за внатрешна ревизија или внатрешниот ревизор, неговиот брачен другар или роднина до втор степен имаат удел или акции во субјекти кои користат средства што претставуваат државни расходи, а истите имаат деловни односи со јавните субјекти, кои се планира да бидат предмет на ревизија и

- постојат и други околности кои може да доведат до судир на интереси по оценка на раководителот на единицата за внатрешна ревизија или внатрешните ревизори.

(5) Внатрешните ревизори при вршење на функцијата на внатрешната ревизија имаат целосно, слободно и неограничено право на пристап до целокупната документација, податоци и информации кои се од суштинско значење за вршење на работата на внатрешната ревизија, без оглед на формата и носачот на податоци на кој се чуваат податоците, како и пристап до вработените и материјалните средства.

(6) Доколку во текот на извршувањето на внатрешната ревизија, внатрешните ревизори треба да користат документација, податоци и информации класифицирани со степен на доверливост, тие мора да ги земат предвид прописите за класифицирани информации.

(7) Внатрешните ревизори се должни да ја чуваат доверливоста на податоците и информациите што им се ставени на располагање во текот на извршувањето на функцијата на внатрешната ревизија, доколку со закон не е поинаку пропишано.

5. Барања кои треба да ги исполнува раководителот на единицата за внатрешна ревизија и внатрешните ревизори и испит за стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор

Барања кои треба да ги исполнат раководителот на единицата за внатрешна ревизија и внатрешниот ревизор

Член 35

(1) Раководителот на единицата за внатрешната ревизија мора да поседува:

- универзитетска диплома со најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/1 степен,

- Уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор издадено од министерот за финансии и
- пет години работно искуство, од кои најмалку три години во внатрешна ревизија или ревизија.

(2) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија го назначува или разрешува раководителот на јавниот субјект.

(3) Формата и содржината на уверението од ставот (1) alineја 2 на овој член ги пропишува министерот за финансии.

Член 36

(1) За внатрешен ревизор може да биде назначено лице кое е вработено во јавниот сектор согласно со законските одредби коишто го регулираат пополнувањето на работните места во јавниот сектор и кое има уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор издадено од министерот за финансии.

(2) По исклучок од ставот (1) на овој член, за внатрешен ревизор може да биде назначено лице кое не го поседува уверението од ставот (1) на овој член, а е ново вработен во единицата за внатрешна ревизија согласно со законските одредби коишто го регулираат пополнувањето на работните места во јавниот сектор.

(3) Лицето од ставот (2) на овој член во рок од три месеци по неговото назначување поднесува барање за добивање уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор до Министерството за финансии и во рок од две години од почетокот на испитот во кој е вклучен да ги исполни условите за добивање на уверение за овластен внатрешен ревизор.

(4) Доколку лицата од ставот (2) на овој член не се во можност да се стекнат со уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор од оправдани причини, периодот наведен во ставот (3) на овој член, ќе престане да тече и ќе продолжи од денот на престанокот на оправданата причина.

(5) Доколку лицето од ставот (2) на овој член не се стекне со уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор во роковите од ставот (3) на овој член, истото се распоредува на друго соодветно работно место согласно со неговото образование и способности.

6. Испит за стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор

Член 37

(1) Испитот за стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор се спроведува според Програма за спроведување испит за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор (во натамошниот текст: Програма за спроведување испит).

(2) За полагање на испитот за стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор, кандидатот мора да ги исполнува следниве услови:

- да има универзитетска диплома со најмалку 180 кредити според ЕКТС или завршен VII/1 степен и

- да достави доказ дека уверението од членот 35 став (1) алинеја 2 и членот 36 став (1) од овој закон е услов за извршување на задачите на работното место на кое лицето е назначено или е лице вработено во Централната единица за хармонизација во Министерството за финансии.

(3) Со стекнување на уверението за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор, лицето се стекнува со звање овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор.

(4) Испитот за стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор го подготвува и организира петчлена комисија од редот на вработените во Министерството за финансии, назначени од министерот за финансии.

(5) Лицето кое се стекнало со уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор, се евидентира во Регистарот на овластени внатрешни ревизори за јавниот сектор од членот 52 став 1 алинеја 6 од овој закон.

(6) Министерот за финансии ја донесува Програмата за спроведување испит и го пропишува начинот за организирање, пријавување, полагање на испитот, известувањето за резултатите од испитот, формата и содржината на обрасците за организирање, пријавување, полагање и известување за резултатите од испитот за стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор, како и начинот на стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор од ставот (7) на овој член.

(7) Лицето кое поседува меѓународен сертификат за овластен внатрешен ревизор (CIA) издадено од Институтот за внатрешни ревизори (IIA) или Центарот за извонредност во финансии (CEF) и Овластениот институт за јавни финансии и сметководство (CIPFA) го исполнува условот за стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор и на истото му се издава уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор.

(8) За полагање на испитот за стекнување уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор од ставот (1) на овој член се наплаќа надоместок кој се утврдува со тарифник кој го донесува министерот за финансии. Надоместокот се утврдува врз основа на реалните трошоци за организирање и спроведување на испитот.

7. Начин на вршење на работите на внатрешна ревизија

Рамка за внатрешна ревизија

Член 38

(1) Работата на внатрешна ревизија се врши во согласност со:

- прописите со кои се регулира внатрешната ревизија во јавниот сектор на Република Северна Македонија,
- Меѓународната рамка за професионални практики,
- повелбата за внатрешна ревизија и интерните акти на јавниот субјект усогласени со овој закон и
- најдобрите практики од земјите членки на Европска Унија.

(2) Централната единица за хармонизација подготвува и ажурира Прирачник за внатрешна ревизија, кој се објавува на веб-страницата на Министерството за финансии по одобрување на министерот за финансии. Прирачникот ја опфаќа методологијата што внатрешните ревизори треба да ја применат при вршење на внатрешната ревизија.

Планирање на внатрешната ревизија

Член 39

(1) Работата на внатрешната ревизија се врши според:

- Стратегија за внатрешна ревизија,
- Годишен план за внатрешна ревизија и
- План за поединечна внатрешна ревизија.

(2) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија врз основа на проценка на ризикот подготвува Стратегија и Годишен план за внатрешна ревизија и истите ги доставува за усвојување до раководителот на јавниот субјект, односно одборот каде што е применливо, не подоцна од 31 декември во тековната година за наредниот период. Сите измени на Стратегијата и Годишниот план за внатрешна ревизија, исто така, треба да бидат усвоени од раководителот на јавниот субјект, односно одборот каде што е применливо.

(3) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија кај јавниот субјект под надлежност на матичниот буџетски корисник подготвува предлог на Стратегија и Годишен план за внатрешна ревизија во координација со раководителот на единицата за внатрешна ревизија кај матичниот буџетски корисник.

(4) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија на матичниот буџетски корисник најдоцна до крајот на тековната година, електронски ги доставува Стратегијата и Годишниот план за ревизија за наредниот период до Централната единица за хармонизација и до раководителите во организационите единици на јавните субјекти.

(5) Измените на Стратегијата и Годишниот план за внатрешна ревизија се доставуваат до Централната единица за хармонизација во рок од осум дена од денот на нивното одобрување.

(6) Раководителите кои се одговорни за системот на внатрешна контрола треба да обезбедат податоци за проценка на ризик кои имаат влијание врз работењето, така што плановите за внатрешна ревизија од ставот (1) на овој член може да опфатат области со потенцијално значаен ризик.

(7) Планот за секоја поединечна внатрешна ревизија го подготвуваат внатрешните ревизори, а го одобрува раководителот на единицата за внатрешна ревизија.

Спроведување на внатрешна ревизија

Член 40

(1) Внатрешните ревизори се одговорни за утврдување, анализирање, оценување и документирање на доволно информации за постигнување на поединечните цели на ревизијата.

(2) Внатрешните ревизори при извршувањето на активности на внатрешната ревизија се одговорни за утврдување на информации и факти кои се доволни, сигурни, релевантни и корисни за постигнување на поединечните ревизорски цели.

(3) Внатрешните ревизори треба своите заклучоци и резултатите од поединечните ревизии да ги базираат на ревизорските докази што ги собираат и формираат со примена на соодветните ревизорски постапки.

Известување за резултатите од внатрешната ревизија

Член 41

(1) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија е одговорен за известување за резултатите од поединечната ревизија на раководителот на ревидираниот субјект и раководителот на јавниот субјект, а по потреба и до другите засегнати организациони единици во рамките на јавниот субјект. Квартално или по барање известува и до одборот, кога е применливо.

(2) Резултатите од поединечната ревизија се известуваат во облик на ревизорски извештај.

(3) Известувањето за резултатите од поединечната внатрешната ревизија вклучува изготвување на нацрт-ревизорски извештај, усогласување на нацртот на ревизорскиот извештај со ревидираните субјекти, изготвување на конечен ревизорски извештај и доставување на конечниот ревизорски извештај.

(4) Конечниот ревизорски извештај го одобрува и потпишува раководителот на единицата за внатрешна ревизија.

(5) Акцискиот план за спроведување на препораките на внатрешната ревизија, кој е дел од конечниот ревизорски извештај, го потпишува раководителот на јавниот субјект.

8. Одговорност за спроведување и следење на спроведувањето на препораките на внатрешната ревизија

Член 42

(1) Одговорното лице на ревидираниот субјект е одговорно за спроведување на препораките во акцискиот план од членот 41 став (5) од овој закон.

(2) Одговорното лице од ревидираниот субјект, за статусот на спроведување на препораките го информира раководителот на единицата за внатрешна ревизија во договорените рокови.

(3) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија го следи спроведувањето на препораките и го известува раководителот на јавниот субјект, односно одборот каде што е применливо.

9. Програма за обезбедување на квалитет и подобрување на внатрешната ревизија

Член 43

(1) Програмата за обезбедување и унапредување на квалитетот на внатрешната ревизија ја подготвува и спроведува раководителот на единицата за внатрешна ревизија, со цел:

- да го оцени нивото на усогласеност на функцијата на внатрешна ревизија со овој закон и другите прописи со кои се уредува внатрешната ревизија во јавниот сектор,

- да ја процени ефикасноста и ефективноста на функцијата на внатрешната ревизија и

- да ги утврди можностите за подобрување.

(2) Министерот за финансии го пропишува начинот на подготовка на Програмата за обезбедување и унапредување на квалитетот на внатрешната ревизија од ставот (1) на овој член.

(3) Овластениот внатрешен ревизор треба да биде упатен на обука од најмалку 60 часа за период од три години, односно да посетува обука од најмалку 20 часа годишно во рамки на континуираното професионално усовршување.

(4) Министерот за финансии го пропишува начинот на континуирано професионално усовршување на внатрешните ревизори.

10. Преглед на квалитетот на функцијата на внатрешната ревизија

Член 44

(1) Прегледот на квалитетот на функцијата на внатрешната ревизија го врши Централната единица за хармонизација, со цел:

- да ја утврди состојбата на внатрешната ревизија во јавниот сектор и нивото на усогласеност на функцијата на внатрешната ревизија со законот и другите прописи со кои се уредува внатрешната ревизија во јавниот сектор, со методологијата на внатрешната ревизија и најдобрите практики од земјите членки на Европската Унија,

- да даде препораки за подобрување на функцијата на внатрешната ревизија, онаму каде што е соодветно и

- да собере информации за подобрување на методологијата за внатрешна ревизија.

(2) Министерот за финансии го пропишува начинот на вршење преглед на квалитетот на функцијата на внатрешна ревизија од Централната единица за хармонизација.

11. Одговорности и обврски на раководителот на единицата за внатрешна ревизија

Член 45

(1) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија е одговорен за:

- подготвување на Стратегија и Годишен план за внатрешна ревизија врз основа на проценка на ризикот во соработка со раководителите, односно одговорните лица во јавниот субјект,

- обезбедување извршување на функцијата на внатрешната ревизија во согласност со Меѓународната рамка за професионални практики (IPPF), како и прописите кои ја регулираат внатрешната ревизија во јавниот сектор, вклучувајќи учество во спроведувањето на внатрешната ревизија;

- обезбедување следење на спроведувањето на препораките дадени од внатрешната и надворешната ревизија, односно дали препораките се спроведуваат во согласност со акцискиот план,

- подготвување поединечни, периодични и годишен извештај за работата на внатрешната ревизија,

- подготвување на извештај за статусот на реализацијата на препораките на внатрешната ревизија на барање на Централната единица за хармонизација,

- подготвување на Програма за обезбедување квалитет и подобрување на внатрешната ревизија,

- подготвување на Повелба за внатрешна ревизија и

- исполнување на други обврски кои произлегуваат од Меѓународната рамка за професионални практики (IPPF), како и прописите кои ја уредуваат внатрешната ревизија во јавниот сектор.

(2) За извршување на ревизиите на специфичните области, раководителот на јавниот субјект, по препорака на раководителот на единицата за внатрешна ревизија, може да ангажира експерти со стручно знаење за да обезбеди стручна помош при вршењето на ревизијата.

(3) Раководителот на единицата за внатрешна ревизија присуствува на колегиумите на раководството на субјектот и ги презентира Стратегијата и Годишниот план за ревизија, Годишниот извештај за работата на внатрешната ревизија и известува за спроведувањето на препораките на внатрешната ревизија.

Член 46

Раководителот на единицата за внатрешна ревизија, согласно со насоките на Министерството за финансии, доставува информации поврзани со единицата за внатрешна ревизија и внатрешните ревизори заради одржување на Регистарот на единиците за внатрешна ревизија, Регистарот на внатрешни ревизори и Регистарот на овластени внатрешни ревизори во јавниот сектор.

Одбор за ревизија

Член 47

Јавните субјекти воспоставуваат одбор за ревизија согласно со одредбите од законот со кој се уредуваат условите за вршење на ревизија во правните лица кои вршат дејност во Република Северна Македонија.

IV. ИЗВЕСТУВАЊЕ ЗА ФИНАНСИСКО УПРАВУВАЊЕ И КОНТРОЛА И ВНАТРЕШНА РЕВИЗИЈА**Известување на матичните буџетски корисници****Член 48**

(1) Раководителот на матичниот буџетски корисник е должен до Централната единица за хармонизација да достави Годишен извештај за системот на внатрешна контрола во јавниот сектор најдоцна до 15 април во тековната година за претходната година.

(2) Годишниот извештај за системот на внатрешна контрола во јавниот сектор особено го вклучува следново:

- Извештај за планирани и потрошени средства по ставки (споредбен табеларен приказ),

- Извештај за успешноста на спроведените програми и проекти,

- Извештај за спроведените активности за воспоставување и развој на системот за финансиско управување и контрола,

- Извештај за спроведените самопроценки на системот за внатрешна контрола во планирањето и извршувањето на буџетот, јавните набавки и склучувањето договори, сметководството и известувањето,

- Извештај за извршување на функцијата на внатрешната ревизија,

- Извештај за спроведените и останати препораките на надворешната и внатрешната ревизија кај буџетскиот корисник и претпријатијата во јавна сопственост во негова надлежност,

- Извештај за финансиските показатели на претпријатијата во јавна сопственост во негова надлежност и

- Изјава за квалитетот и состојбата на внатрешните контроли.

(3) Годишниот извештај за системот на внатрешна контрола во јавниот сектор од ставот (2) на овој член го потпишува раководителот на матичниот буџетски корисник и е составен дел на Годишниот извештај за работа на матичниот буџетски корисник.

(4) Министерот за финансии поблиску ја пропишува формата, содржината и начинот на доставување на извештаите од ставот (2) алинеи 1, 2, 3, 4, 5, 6 и 7 и изјавата од ставот (2) алинеја 8 на овој член.

Известување на буџетските корисници**Член 49**

(1) Раководителите на буџетските корисници, освен во Државниот завод за ревизија, се должни да достават Годишен извештај за системот на внатрешни контроли во јавниот сектор до матичниот буџетски корисник најдоцна до 15 март во тековната година за претходната година.

(2) Годишен извештај за системот на внатрешни контроли во јавниот сектор особено вклучува:

- Извештај за планирани и потрошени средства по ставки (споредбен табеларен преглед),

- Извештај за успешноста на спроведените програми и проекти,

- Извештај за спроведените самопроценки на системот за внатрешна контрола во планирањето и извршувањето на буџетот, јавните набавки и склучувањето договори, сметководството и известувањето,

- Извештај за спроведените и останати препораки од надворешната и внатрешната ревизија и

- Извештај за извршување на функцијата на внатрешната ревизија, во случај кога буџетскиот корисник има воспоставено внатрешна ревизија.

(3) Годишниот извештај за системот на внатрешни контроли во јавниот сектор од ставот (2) на овој член го потпишува раководителот на буџетскиот корисник и е составен дел на Годишниот извештај за работа на буџетскиот корисник.

(4) Министерот за финансии поблиску ги пропишува формата, содржината и начинот на доставување на извештаите од ставот (2) на овој член.

Известување на претпријатијата во јавна сопственост**Член 50**

(1) Раководителот на претпријатието во јавна сопственост до матичниот буџетски корисник е должен да достави Годишен извештај за системот на внатрешна контрола во јавниот сектор најдоцна до 15 март во тековната година за претходната година, кој се состои од:

- Извештај за спроведените и останатите препораки на надворешната и внатрешната ревизија и

- Извештај за финансиските индикатори.

(2) Годишниот извештај за системот на внатрешни контроли во јавниот сектор од ставот (1) на овој член го потпишува раководителот на претпријатието во јавна сопственост и е составен дел на Годишниот извештај за работа на претпријатието во јавна сопственост.

(3) Министерот за финансии поблиску ги пропишува формата, содржината и начинот на доставување на извештаите од ставот (1) на овој член.

V. СОВЕТ ЗА ВНАТРЕШНА ФИНАНСИСКА КОНТРОЛА ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР**Член 51**

(1) Советот за внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор (во натамошниот текст: Советот) се основа заради унапредување на развојот на системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор. Советот е советодавно тело на министерот за финансии без раководни овластувања.

(2) На предлог на министерот за финансии, Владата на Република Северна Македонија ги именува и разрешува членовите на Советот. Претседател на Советот е министерот за финансии.

(3) Членови на Советот се лица кои имаат знаење и искуство во областа на финансиското управување и контрола, внатрешна ревизија или ревизија, раководители на јавни субјекти, како и раководителот на Централната единица за хармонизација.

(4) Членовите на Советот се именуваат за период од четири години.

(5) Административно-техничките работи за Советот ги спроведува Централната единица за хармонизација. Од редот на вработените во Централната единица за хармонизација се определува секретар на Советот и негов заменик.

(6) Член на Советот се отповикува пред истекот на неговиот мандат:

- на негово барање или

- доколку повеќе не ги извршува должностите што ги вршел во време на именувањето.

(7) Задачи на Советот се:

- давање препораки за развој на финансиско управување и контрола и внатрешна ревизија,

- следење на спроведувањето на препораките од алинеја 1 од овој став, дадени од Советот и од Министерството за финансии,

- давање совети и мислење за нацрт-Консолидираниот годишен извештај за системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор пред неговото одобрување од министерот за финансии и пред негово доставување до Владата на Република Северна Македонија.

(8) Министерството за финансии на Советот му ги дава сите информации потребни за извршување на задачите согласно со овој закон, а раководителот на јавниот субјект на барање на Советот ги обезбедува потребните информации за извршување на своите задачи.

(9) Начинот на работа, одлучување и други прашања од значење за работата на Советот се утврдуваат со Деловник за работа на Советот.

(10) Советот се свикува по потреба, најмалку двапати годишно.

VI. ЦЕНТРАЛНА ЕДИНИЦА ЗА ХАРМОНИЗАЦИЈА

Член 52

(1) Централната единица за хармонизација е надлежна за:

- подготовка на закони и подзаконски акти од областа на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија,

- координација на развојот на системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор со министерствата надлежни за реформи на администрацијата и други институции,

- изготвување методологија за работа за развојот на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија,

- координирање на обуки за раководителите и лицата вклучени во координацијата на развојот на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија, со цел дисеминација на пропишаната методологија и стандарди за работа,

- подготвување на Консолидиран годишен извештај за функционирање на системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор,

- воспоставување и одржување на регистри на единици за внатрешна ревизија, внатрешните ревизори и овластените внатрешни ревизори за јавниот сектор,

- воспоставување и одржување на Регистар на организациони единици за финансиски прашања и раководители на организационите единици за финансиски прашања,

- вршење преглед на квалитетот на развојот на системот за финансиско управување и контрола,

- вршење преглед на квалитетот на функцијата на внатрешна ревизија и

- организирање на ad hoc ревизии кои ги извршуваат внатрешни ревизори од одделни субјекти од јавниот сектор, за ревизии кај кои предметот на ревизија го надминува опфатот, односно надлежноста на одделниот субјект од јавниот сектор или предметот на ревизија е од таква природа што мултидисциплинарниот приод на внатрешната ревизија е покорисен. Наодите и препораките кај овој вид на ревизија се презентираат пред ревидираните субјекти и конечниот извештај се доставува до инволвираните субјекти.

(2) Министерот за финансии поблиску го пропишува начинот на воспоставување и одржување на регистрите од ставот (1) алинеи 6 и 7 на овој член.

(3) Раководителот на јавниот субјект е должен на вработените од Централната единица за хармонизација да им овозможи пристап до документите и другите информации потребни за прегледот на квалитетот на функционирањето на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија.

(4) Обуки за раководителите и лицата вклучени во координацијата на развојот на финансиското управување и контрола и внатрешната ревизија, со цел дисеминација на пропишаната методологија и стандарди за работа, организира и спроведува и Министерството за финансии.

(5) Обуките од ставот (4) на овој член се спроведуваат преку домашни и/или странски обучувачи со над петгодишно искуство од областа на финансиското управување и контрола или ревизија, кои ги назначува министерот за финансии.

(6) За учество на обуката од ставот (4) на овој член се наплаќа надоместок кој се утврдува со тарифник кој го донесува министерот за финансии. Висината на надоместокот за учество на обуката се утврдува врз основа на трошоците за организирање и спроведување на обуката.

(7) Обучувачите од ставот (5) на овој член, имаат право на надоместок, чија висина се утврдува во зависност од времетраење во часови, сложеноста и потребата од подготовка на материјали за спроведување на обуката. Висината на паричниот надоместокот за обучувачите се утврдува во Тарифник кој го донесува министерот за финансии.

Член 53

(1) Консолидираниот годишен извештај од членот 52 став (1) алинеја 5 од овој закон се изготвува врз основа на годишни извештаи на матичните буџетски корисници од членот 48 став (1) од овој закон.

(2) Нацртот на консолидираниот годишен извештај од ставот (1) на овој член го разгледува Советот, по што истиот го одобрува министерот за финансии и го доставува до Владата на Република Северна Македонија до 31 јули во тековната година за претходната година.

(3) Консолидираниот годишен извештај од ставот (1) на овој член се објавува на веб-страницата на Министерството за финансии.

VII. ПРЕЗЕМАЊЕ АКТИВНОСТИ ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НЕПРАВИЛНОСТИ И НАДЗОР

Член 54

(1) Системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор е во функција и на спречување на ризиците од неправилности и измами.

(2) Доколку неправилностите се утврдени и/или постои сомневање за неправилност и измама која може да има негативно влијание врз приходите/приливите, расходите/одливите, средствата и обврските, случаите на таквата неправилност и сомневањата за неправилност и измама, ќе бидат пријавени согласно со одредбите од Законот за заштита на укажувачи.

(3) Централната единица за хармонизација не е тело надлежно за постапување по пријави за неправилности и измами.

Член 55

(1) Надзор над спроведувањето на одредбите од овој закон за коишто се утврдени прекршочни одредби врши Министерството за финансии преку финансиската инспекција во јавниот сектор, согласно со законот со кој се уредува финансиска инспекција во јавниот сектор.

VIII. ПРЕКРШОЧНИ ОДРЕДБИ

Член 56

(1) За сторен прекршок на раководителот на јавниот субјект ќе му се изрече глоба во износ од 250 до 500 евра во денарска противвредност, ако:

- не ги донесе интерните акти преку кои треба да се разработат процедурите за спроведување на клучните процеси на финансиско управување на ниво на субјект, вклучително и изработка на ex ante и ex post контроли и улоги и задачи, овластувања и одговорности на внатрешните организациони единици вклучени во спроведувањето на клучните процеси на финансиско управување (член 8 став (1));

- при делегирање на надлежности и одговорности, не го применува принципот на поделба на должностите и исто службено лице во исто време е одговорно за две од следниве работи: одобрување на преземање финансиски обврски, одобрување на плаќање и сметководство (член 10 став (3)),

- не воспостави внатрешна ревизија (член 33 став (1)) и

- не го потпише акцискиот план за спроведување на препораките од конечниот извештај на внатрешната ревизија (член 41 став (5)).

(2) Глоба во износ од 250 до 400 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на раководителот на организационата единица за финансиски прашања кај матичен буџетски корисник за сторен прекршок ако не го донесе Годишниот план за развој на системот за внатрешна контрола за клучните процеси за финансиско управување и контрола (член 21 став (1), алинеја 8 и член 25 став (1), алинеја 8).

(3) Глоба во износ од 250 до 500 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на раководителот на матичниот буџетски корисник, буџетскиот корисник и претпријатијатието во јавна сопственост за сторен прекршок, ако организационата единица за финансиски прашања изврши набавки и потпише договори спротивно на принципот на поделба на должностите (член 10 став (4)).

(4) Глоба во износ од 250 до 500 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на раководителот на матичниот буџетски корисник за сторен прекршок доколку не достави Годишен извештај за системот на внатрешна контрола во јавниот сектор (член 48 став (1)).

(5) Глоба во износ од 250 до 400 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на раководителот на буџетскиот корисник (освен Државниот завод за ревизија) за сторен прекршок доколку не достави до матичниот буџетски корисник Годишен извештај за системот на внатрешна контрола во јавниот сектор (член 49 став (1)).

(6) Глоба во износ од 250 до 400 евра во денарска противвредност ќе му се изрече на раководителот на јавниот субјект за сторен прекршок доколку не достави до матичниот буџетски корисник Годишен извештај за системот на внатрешна контрола во јавниот сектор (член 50 став (1)).

Член 57

(1) За прекршоците од членот 56 од овој закон прекршочна постапка води и прекршочна санкција изрекува надлежен суд.

(2) Барање за покренување на прекршочна постапка до надлежен суд поднесува Министерството за финансии преку финансиската инспекција во јавниот сектор.

(3) За прекршоците утврдени со овој закон, финансиските инспектори се должни на сторителот на прекршокот да му предложат постапка за порамнување, пред да го поднесат барањето за прекршочна постапка, согласно со Законот за прекршоците.

(4) Министерот за финансии ја пропишува формата и содржината на прекршочниот платен налог.

IX. ПРЕОДНИ И ЗАВРШНИ ОДРЕДБИ

Член 58

(1) Подзаконските акти предвидени со овој закон ќе се донесат во рок од 18 месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

(2) До денот на влегувањето во сила на подзаконските прописи од ставот (1) на овој член ќе се применуваат подзаконските прописи донесени врз основа на Законот за јавна внатрешна финансиска контрола („Службен весник на Република Македонија“ број 90/2009, 12/11, 188/13 и 192/15).

Член 59

(1) Раководителите на единицата за внатрешна ревизија и внатрешните ревизори кои до денот на влегувањето во сила на овој закон го положиле испитот за овластен внатрешен ревизор стекнат во организација на

Центарот за извонредност во финансии (CEF), Институтот за внатрешни ревизори (IIA) или од други релевантни организации, ги исполнуваат условите за стекнување на уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор од членот 35 став (1) алинеја 2 од овој закон и од членот 36 став (1) од овој закон.

(2) Раководителите на единицата за внатрешна ревизија и внатрешните ревизори кои до денот на влегувањето во сила на овој закон се во тек на постапка на полагање на испит за овластен внатрешен ревизор организиран од релевантни организации ги исполнуваат условите за стекнување на уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор издадено од министерот за финансии од членот 35 став (1) алинеја 2 и од членот 36 став (1) од овој закон, доколку во рок од две години од денот на започнување на спроведување испит за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор во согласност со Програма за спроведување испит од членот 37 став (1) од овој закон ја завршат постапката за испитот за овластен внатрешен ревизор. Започнатата постапка за полагање на испитот за овластен внатрешен ревизор, се докажува со доставување известување и приложен доказ за положени модули.

(3) Раководителите на единицата на внатрешна ревизија кои до денот на влегувањето во сила на овој закон не поседуваат сертификат/уверение за овластен внатрешен ревизор, продолжуваат да ја вршат функцијата раководител на внатрешната ревизија и се должни да се стекнат со уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор издадено од министерот за финансии во рок од две години од денот на започнување на спроведување испит за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор во согласност со Програма за спроведување испит од членот 37 став (1) од овој закон.

(4) Внатрешните ревизори кои до денот на влегувањето во сила на овој закон не го положиле испитот од ставот (1) на овој член продолжуваат да вршат задачи на внатрешна ревизија и се должни да се стекнат со уверение за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор во рок од четири години од денот на започнување на спроведување испит за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор во согласност со Програма за спроведување испит од членот 37 став (1) од овој закон.

(5) На раководителите на единиците за внатрешна ревизија и внатрешните ревизори кои до денот на влегувањето во сила на овој закон успешно ја поминале обуката и положиле дел од модулите од испитот за меѓународно признат CIPFA ревизорски сертификат за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор, им се признаваат положените модули во рок од две години од денот на отпочнување на спроведување испит за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор во согласност со Програма за спроведување испит од членот 37 став (1) од овој закон.

(6) Јавните субјекти коишто не се опфатени со членот 31 од овој закон, а кои до денот на влегувањето во сила на овој закон имаат воспоставено функција на внатрешна ревизија, продолжуваат да ја обезбедуваат истата.

(7) Спроведување на испит за овластен внатрешен ревизор во јавниот сектор согласно со овој закон, ќе започне да се организира најдоцна во рок од 24 месеци од денот на влегувањето во сила на овој закон.

Член 60

Со денот на влегувањето во сила на овој закон престанува да важи Законот за јавна внатрешна финансиска контрола („Службен весник на Република Македонија“ број 90/2009, 12/11, 188/13 и 192/15), освен одредбите од членот 47 и членот 48 став (1) алинеја 10, кои ќе се применуваат до 31 јули 2028 година, заклучно со изготвувањето на Годишниот извештај за функционирање на системот на јавна внатрешна финансиска контрола за 2027 година.

Член 61

Одредбите од членовите 48, 49, 50 и 53 од овој закон, коишто се однесуваат на подготовката на Консолидираниот годишен извештај за функционирање на системот на внатрешна финансиска контрола во јавниот сектор ќе започнат да се применуваат од 1 јануари 2029 година.

Член 62

Овој закон влегува во сила со денот на објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“.

ЛИГЈ ПËР СИСТЕМИН Е КОНТРОЛЛИТ ТË БРЕНДСHËМ ФИНАНСИАР НË СЕКТОРИН ПУБЛИК

I. ДИСПОЗИТА ТË ПËРГЈИТHSHME

1. Лëнда е ррегуллит

Нени 1

(1) Ме këtë лигј ррегулохет системи и контроллит të брëндшëм финансиар në секторин публик, и цили пëрфшин менахимин dhe контроллин финансиар, ревизионин e брëндшëм dhe координимин e активитетеве пëр темелимин dhe зхвиллимин e tyre në пајтим me standardet ндëркombëtare пëр контроллин e брëндшëм dhe ревизионин e брëндшëм.

(2) Ky лигј ррегуллон организимин, standardet, методологјинë, marrëdhëniet dhe пëргјегјëситë, si dhe kompetencat e ministrit të Финансаве, fushëveprimин dhe пëргјегјëситë e subjekteve публике пëр krijимин dhe збатимин e контроллит të брëндшëм финансиар dhe krijимин dhe функционимин e органит кëсhillимор пëр контроллин e брëндшëм финансиар në секторин публик.

2. Хармонизими dhe координими и зхвиллимит të системит të контроллит të брëндшëм финансиар në секторин публик

Нени 2

(1) Ministri i Финансаве është пëргјегјëс пëр координимин e krijимит dhe зхвиллимит të системит të контроллит të брëндшëм финансиар në секторин публик, dhe në emër të тјј Сектори пëр хармонизимин qendror të системит të контроллит të брëндшëм финансиар në секторин публик në Ministrinë e Финансаве (нë текстин e мëтејмë: Njësia Qendrore e Хармонизимит).

(2) Координимин nga параграфи (1) и кëtјј нени, ministri i Финансаве e бën нëпëрмјет:

- хармонизимит dhe рршикимит të цилëсисë сë менахимит финансиар dhe контроллит dhe ревизионит të брëндшëм dhe пëргатитјес dhe миратимит të актеве нëнлигјоре, мануале, удхëзиме, и мјетеве të тјера методологјике.

(3) Удхëхëгјëсит e subjekteve публике janë пëргјегјëс пëр вëндосјен, збатимин dhe мбajтјен e контроллит të брëндшëм финансиар брëнда нjëсисë сë tyre.

3. Пëрфширја

Нени 3

Dispozitat e кëtјј лигјј влëјнë пëр të гјитха subjektet публике, пëрвëч Bankës Popullore të Republikës сë Маqedonisë сë Veriut.

4. Пëркufизимет

Нени 4

Termt e вëчантë të пëрдорур në кëtë лигј канë кëtë кufитим:

1. **“Фондет публике”** janë të гјитха fondet e мbledhura, të pranуара, të пëрветëсуара, të ndара dhe të shpenзуара nga subjektet публике, duke пëрфширë të hyrat буххеторе, кërкëсат, shpenзимет dhe субвencionет;

2. **“Subjektet публике”** janë shfrytëзуесит e буххетит, ндëрмarrјет публике dhe shoqëritë тregtare me pronëси dominuese ose të plotë të shtetit ose komunave dhe qytetit të Shkupit, institucione jofitimprurëсе, të kontrolluara dhe financuara nga shteti ose komunat dhe Banka Popullore e Republikës сë Маqedonisë сë Veriut;

3. **“Shfrytëзуес të буххетит”** janë të гјитхë personat juridикë të themeluar nga shteti ose komunat, fondet sociale, komunat dhe Qyteti i Shkupit, пëрвëч Bankës Popullore të Republikës сë Маqedonisë сë Veriut, ндëрмarrјеве публике dhe shoqërive тregtare, institucioneve jofitimprurëсе, të themeluara nga shteti ose komunat dhe qyteti i Shkupit;

4. **“Shfrytëзуес амë буххетор”** është shfrytëзуеси буххетор i cili hierarkikisht është superior ndaj të гјитхë shfrytëзуесве буххеторë dhe subjekteve тјера публике нën juridиксионин e тјј, me пëрјасhtим të Kuvendit të Republikës сë Маqedonisë сë Veriut, i cili është shfrytëзуес амë буххетор i cili nuk është hierarkikisht superior ndaj të тјерëве shfrytëзуесит буххеторë dhe subjektet e тјера публике;

5. **“Ндëрмarrјет публике нë pronëси публике”** janë ндëрмarrјет публике si dhe shoqëritë тregtare нë pronëси të plotë ose të пëргјитhshme të pushtetit qendror ose нë pronëси të пëргјитhshme të qytetit të Shkupit ose нjë ose мë shumë komunave;

6. **“Menaxhimi финансиар dhe контролли”** është sistemi i пëргјитhshëm i контроллеве të брëндшëме, i krijuar nga titullarët e нјëсиве публике që janë нë krye të тјј. Кëто контролле, нëпëрмјет менахимит të ррезикит, ofrojнë сигури të аrsyeshme se fondet буххеторе dhe të тјера пëрдорен нë мëнyрë të пëрсhtatshme, etike, економике, ефektиве dhe ефикасе пëр арритјен e qëлlimeve. Ai пëрфшин респектимин e лигјеве dhe ррегуллоревe të тјера dhe руajтјен e burimeve nga humbja, keqpëрдorими dhe дëмтими. Ky sistem мбулон të гјитха трансаксионет e бизнесит, вëчанëришт ato që канë të бëјнë me të арdhurat/hyrјет, shpenзимет/kostot, procedurat пëр прокуримин публик dhe lidhјен e kontratave, rimbursимин e shumëve të paguara, активет dhe дetyримет;

7. **“Qeverisja e korporatës”** është тërëсiа e marrëdhënieve ндëрмјет менахментит të нјë kompanie, bordit të сaj, аксионарëве të сaj dhe palëве të тјера të интересуара. Гјитhashtu, qeverisja e korporatës сигурон структурëн нëпëрмјет сë цилës пëрçактохен qëллимет e kompanisë dhe пëрçактохен мëнyрат пëр арритјен e кëтыре qëлlimeve dhe мониторингин e перформансës. Qeverisja e мирë e korporatës duhet të ofrojë стимуј адекват пëр бордин dhe менахментин пëр të нджекур qëллимет që janë нë интерес të kompanisë dhe аксионарëве të сaj dhe duhet të mundëсојë мониторинг ефektив;

8. **“Нjë гјурмë ревизионит”** është нjë ррједхë e документуар e трансакционеве финансиаре dhe трансакционеве të тјера nga fillimi deri нë fund, пëр të mundëсуар мониторингин e të гјитха активитетеве индивидуале dhe миратимин e tyre, dhe пëрфшин мирëмбajтјен e системеве të документационит, рапортимит, контабилитетит dhe архивимит;

9. **“Контролли”** janë të гјитха активитетет që ндëрмеррен me qëллим të евитимит ose звогëллит të ррзигево;

10. **“Економизим”** është минимизим и kostove пëр буримет e пëрдорурa пëр крyerјен e вëпримтариве, duke пасур парасыш цилëсинë e duhur;

11. **“Ефикаситетит”** është максимизим и ефектеве ose резултатеве të нјë вëпримтарие të çактуар нë рапорт me fondet e инвестуара;

12. **“Ефektивитетит”** është shkalla нë të цилën janë арритур qëллимет e нјë вëпримтарие të çактуар ose lidhја ндëрмјет ндикимит (ефektит) të планификуар dhe ндикимит (ефektит) të арритур të нјë вëпримтарие të çактуар;

13. **“Контроллет ex ante”** janë контролле që synojнë të сигуројнë лигјшмëринë dhe ррегулсинë e вëндимеве финансиаре dhe вëндимеве të тјера para se të меррен, пра para se të вëндосет пëр пëрдоримин e мјетеве буххеторе dhe мјетеве nga буримет të тјера, гјатë збатимит të вëндимеве финансиаре dhe të тјера deri te фаза e pagesës;